

Ett Sverige i förändring – Demografi, Ekonomi och Politik (DEP)

Underlag till Astma- och Allergiförbundets
strategiarbete 2022–2025

Inledning

En viktig del i ett strategiskt grundarbete handlar om att analysera sin omvärld, för att förstå organisationens framtida roll, både vilka utmaningar den kommer ställas inför och vilka möjligheter till utveckling som finns. Det gäller även att ha förmåga att värdera organisationens styrka och svaghet i förhållande till omvärldens förändringar, för att kunna prioritera och ta strategiska beslut som stärker organisationens framtida position i en föränderlig omvärld.

Övergripande frågor som bör diskuteras i samband med en omvärldsanalys:

- Vilken roll och unikt uppdrag har vi utifrån nya utmaningar?
- Vad kommer medlemmar/målgruppen att efterfråga i framtiden?
- Hur attraherar "vår idé" bäst nya medlemmar, givare och aktiva?
- Var går våra avgränsningar för vad vi inte ska erbjuda?

Denna rapport behandlar omvärldsanalys inom flera områden som hänger ihop på många sätt men som ändå spänner över olika fält. Frågor man kan ställa sig efter att ha läst igenom rapporten är:

- Vad betyder de här förändringarna för oss och vår verksamhet?
- Vad är vår styrka/svaghet i förhållande till det som tas upp i rapporten?

Rapporten är uppbyggd i tre delar som behandlar var sitt ämnesområde; Demografi, ekonomi och politik. Varje del inleds med en sammanställning av insamlat faktamaterial som tros påverka oss och vår verksamhet. Sen kommer en kort sammanfattning, följt av en diskussion om möjliga konsekvenser för oss och varje del avslutas sen med förslag på möjliga fördjupningsstudier eller fördjupningsfrågor.

Sammanfattning

En sammanfattning av nutidens och framtidens demografi

- År 2029 passerar vi 11 miljoner invånare i Sverige enligt SCB. Under perioden 2023–2030 kommer befolkningen att öka med över 400 000 personer.
- 2018 var 20% eller var femte person i Sverige över 65 år, år 2070 kommer åtminstone var fjärde person att vara över 65 år (25%), andelen äldre ökar alltså för varje år.
- 2018 var 19% födda utomlands, år 2070 kommer 22% vara födda utomlands.
- Det blir färre barn och ungdomar efter 2026, de som är 0-19 år kommer mestadels finnas i storstadslänen, i kranskommuner till storstaden.
- Barnfamiljer och unga vuxna flyttar till storstadslänen medan majoriteten av de som är 80 år eller äldre kommer finnas i små och medelstora kommuner (glesbygd).

Olika demografiska och ekonomiska villkor för engagemang och verksamhet

Villkoren för engagemang kommer skilja sig åt och öka mellan storstadslänen och glesbygdslänen, vilket antagligen kommer leda till olika behov av stöd och typ av resurser beroende på var föreningen befinner sig rent geografiskt. Det kan också växa fram parallella föreningar som organiserar sig efter andra kriterier än just geografi, t.ex. efter en viss diagnos, efter vilken målgrupp

man representerar eller vilken typ av verksamhet man vill göra.

I takt med att kollektivtrafik byggs ut och förbättras tillsammans med digitala mötesverktyg och lösningar kommer fler i storstadslänen inte känna sig bundna att tillhöra sin närmaste lokala förening utan kanske snarare vilja delta på aktiviteter inom samma län eller inom en viss radie oavsett vem som är arrangör. Innehåll blir viktigare än form, vad man erbjuder blir viktigare än vem som erbjuder det. Personer och föreningar i glesbygd kommer i ännu större utsträckning än idag att uppleva bristen på resurser och unga arbetsföra människor som det största hindret för utveckling och förnyelse.

Att andelen äldre ökar förskjuter pensionsåldern uppåt men ger också fler människor möjlighet till flexpension eller ledig tid i åldrarna strax före och efter pensioneringen. Kanske en möjlighet för oss att rekrytera människor som står inför en pensionering och som vill ägna sin nyvunna lediga tid med att engagera sig i vår organisation?

Högre krav och förväntningar på en förenings verksamhet samt information/kommunikation. Samtidigt har generationer födda på 1990-talet och framåt inte föreningsvana i samma utsträckning som tidigare generationer och kanske inte alltid koll på demokratiska strukturer eller föreningslivets särskilda förutsättningar.

Lågkonjunkturen minskar tillfälligt viljan att ge en gåva eller bli medlem, men den långsiktiga trenden i Sverige har ändå varit att givandet ökar över tid och troligen kommer fortsätta öka igen när lågkonjunkturen lättar. Precis som myndigheter och företag kommer vi behöva se över våra intäkter/utgifter och satsa på eller öka befintlig verksamhet eller utveckla helt ny verksamhet som både målgrupper efterfrågar och som kan generera nya och ökade intäkter över tid.

Astma- och Allergiförbundet behöver diskutera och ta ställning till ifall ändrade regler och kriterier för statliga, regionala och kommunala bidrag också ska påverka verksamhetens inriktning, eller kanske snarare i vilken utsträckning som organisationen behöver anpassa sig till förändrade bidragsvillkor från det offentliga. Om man spetsar till det kan man fråga sig huruvida finansiärerna ska styra vilka mål och vilken verksamhet förbundet genomför eller om det är förbundets medlemmar och kongress som ska avgöra det?

Under 2000-talet har Sverige och världen drabbats av finanskris, corona-pandemi, krig i Europa, flyktingkriser, hackerattacker och diverse naturkatastrofer och extremväder, vilket har medfört att myndigheternas och allmänhetens medvetenhet om samhällskriser och vikten av krisberedskap också har ökat. Det är därför inte helt otroligt att politiker i framtiden vill se att civilsamhället tar ett större ansvar för sina medlemmar eller går in och stöttar det offentliga för att hjälpa invånare när samhället utsätts för olika typer av kriser eller påfrestningar.

En risk är att staten/regionen/kommunen, förutom att minska bidrag eller dra in bidrag, inför nya typer av bidrag för att civilsamhället ska hjälpa det offentliga att utföra verksamhet eller uppnå politiska mål i frågor som är viktiga för politikerna. Ett sådant nutida exempel är statsbidraget för att motverka ofrivillig ensamhet eller indragna bidrag för konsumentupplysning och biståndsinformation m.fl. Ett annat möjligt område som kan komma att expandera är inom krisberedskap och katastrofinsatser. Stöd till civilsamhället och synen på detta stöd håller på att omvandlas från att ha varit ett demokratiskt grundfundament till att mer bli en politisk hävstång för partiernas egna politiska agendor.

Demografi

Bilden på rapportens framsida är hämtat från bitesofdata.se och visar hur demografin ser ut i Sverige och våra grannländer utifrån hur många som bor i respektive kommun och län. Ju ljusare område, desto fler invånare. Sverige genomgår just nu stora förändringar vad gäller sammansättningen av sin befolkning. Så här skrev Statistiska Centralbyrån 2019 angående demografin i Sverige:

”Befolkningen i Sverige har vuxit kraftigt under 2000-talet. År 2000 bodde det 8,9 miljoner personer i Sverige. Sedan dess har två miljongränser passerats, och sista december 2017 hade Sverige 10,1 miljoner invånare. Om tio år kommer folkmängden passera 11 miljoner enligt SCB:s befolkningsprognos och år 2040 beräknas den till 11,6 miljoner invånare.

Hur snabbt befolkningen växer påverkas av hur många som föds och dör, och hur många som invandrar och utvandrar. Att fler har invandrat än utvandrat är det som hittills bidragit mest till folkökningen i landet under 2000-talet men även att det har fötts fler än det har dött. Detsamma väntas under de kommande två decennierna. På regional nivå påverkas befolkningsutvecklingen även av flyttar inom landet.” [Fler barn bor i storstäder i framtiden \(scb.se\)](#)

I Sverige föds ungefär 110 000–120 000 barn varje år. Äldsta förstföderskor hittar vi i Stockholms län där medelåldern 2021 var 31 år. Yngsta medelåldern återfanns i Södermanlands län där medelåldern låg på 28 år. Andelen kvinnor med övervikt eller obesitas (BMI på 25 eller mer) vid inskrivning i mödrahälsovården har ökat, från 25 procent år 1992 till 45 procent år 2021. (Hämtat från: [Statistik om graviditeter, förlossningar och nyfödda - Socialstyrelsen](#))

Att övervikten bland gravida kvinnor har ökat så markant påverkar också hälsan negativt för både barnet och mamman. Så här skriver Socialstyrelsen i en rapport från 2019:

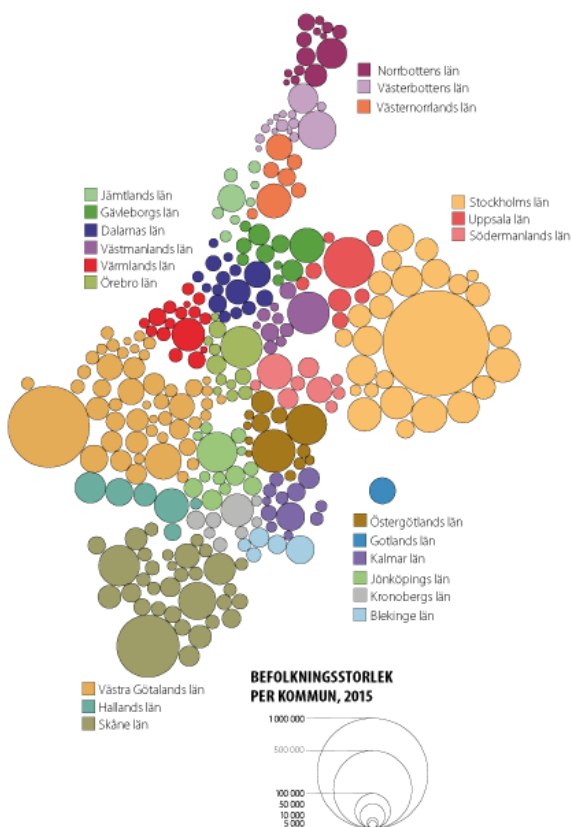
”Långtidsuppföljningen med kartläggningen av ICD diagnoser visade att barn födda av kvinnor med ett högt BMI ($\text{BMI} \geq 30$) oftare utvecklade astma, drabbades av infektioner samt led av funktionsrubbnings i tarmen jämfört med barn födda av normalviktiga mödrar. Ju högre BMI hos mamman desto högre procentandel barn med dessa diagnoser. En liknande gradientskillnad sågs även för diagnoserna fetma, hyperaktivitet (adhd) och diagnoser inom det autistiska spektrat hos barnen.” [Risker med övervikt och fetma vid graviditet \(socialstyrelsen.se\)](#)

Var i Sverige bor man nu och i framtiden?

Det är inte bara sammansättningen av befolkningen som håller på att förändras, utan även var i landet som invånarna bor. Så här skriver Giva Sverige och PwC i sin rapport Staten, kapitalet eller medborgaren från 2021:

”De senaste årens starka befolkningstillväxt i Sverige har nästan helt och hållet skett i storstäder och större städer, medan befolkningen i mindre städer och på landsbygd legat på samma nivå under många år. Befolkningen blir därmed alltmer koncentrerad geografiskt. Denna förändring har skett relativt snabbt och påverkar förutsättningarna för civilsamhällets organisering och finansiering. Om behoven ser olika ut i städer och på landsbygden, hur ska då rikstäckande folkrörelser organisera sig? Om resurser, medlemmar och efterfrågan på tjänster följer med befolkningen till städerna, vad händer med makt och inflytande över organisationerna? Finns det risker för ett tudelat civilsamhälle?” (sid 18)

Så här såg befolkningsfördelningen ut i Sverige 2015:

Kartan ovan kommer från SCB och visar länsvis var flest människor bor utifrån data från 2015, ju större cirkel desto fler invånare. SCB fastslår följande trender vad gäller folkökning och var folk kommer att bo i en nära framtid:

- Storstadslänen Stockholms län, Västra Götalands län och Skåne län stod tillsammans för cirka 50% av befolkningen år 2015, samt ökar år efter år.
- Det är 4,7 miljoner hushåll idag varav 44% är småhus, 48% lägenheter (28% hyresrätt, 20% bostadsrätt). 8% är specialbostäder; student-, äldreboende m.m.
- 2025 kommer fler att ha flyttat till storstäder, 6 av 10 (alltså 60%) kommer bo i något av de tre storstadslänen (Stockholm, Västra Götaland, Skåne).
- Mälarregionen, Skåne och sydöstra Sverige kommer ha störst folkökning de närmaste 30 åren.

”Regionförstoringsprocessen fortsätter och runt år 2050 kommer sammanväxningen att ha gått så långt att större delen av Sverige ingår i fyra större flerkärniga regioner där Öresundsregionen är i särklass störst. De övriga är Stockholm/Mälardalen, Göteborg/Västsverige och bandstäderna längs Norrlandskusten med Umeå som största huvudort. Öresundsregionen och Göteborg/Västsverige är på väg att växa samman med Oslo till en region med flera storstadskärnor.”

Källa: [Hantera växande stadsregioner \(boverket.se\)](http://boverket.se)

Det är främst under två perioder i livet som flest flyttar sker, när en barnfamilj nyligen har bildats och när barnet blivit ung vuxen (18–36 år). Däremellan är det få flyttar för barnfamiljer, d.v.s. från skolåldern och upp till dess att barnen fyller 18 år och blir vuxna. 60% flyttar inom samma kommun, 20% inom samma län och endast 15% byter län när de flyttar. Hämtat från: [Barnfamiljer flyttar ofta till mammans födelselän \(scb.se\)](http://scb.se)

Att ha lite koll på när i livet stora förändringar sker, såsom pension, bilda familj och flytt m.m. kan vara viktigt då resultat från undersökningar som Volontärbarometern genomfört (Volontärbarometern) visar att det är just vid dessa tillfällen i livet som många (nästan var tredje person) funderar på att engagera sig i ideellt, alternativt att avsluta sitt engagemang/medlemskap i en organisation.

En annan tydlig trend just nu är att Sverige snabbt rör sig mot en allt mer åldrande befolkning.

”Orsakerna till detta är både en minskad andel yngre till följd av låg fruktsamhet och en hög och ökande medellivslängd som förskjuter och förstör den övre delen i befolkningspyramiden. Idag drivs ökningen i medellivslängd nästan uteslutande av förbättringar i dödlighet över 65 års ålder. Än så länge ser vi inget brott i den utvecklingen. Det är för närvarande en prioriterad fråga på grund av den snabba ökningen av antalet och andelen gamla och mycket gamla människor och att denna utveckling kan komma att ha en stor inverkan på samhället genom ökade krav på hälso- och sjukvården och genom konsekvenser för de sociala trygghetssystemen, inklusive pensionsåldern.”

Hämtat från: [Den åldrande befolkningen | Karolinska Institutet \(ki.se\)](#)

”De som når pensionsåldern är allt friskare och lever längre och många fortsätter att arbeta längre än idag. Att ha flexibilitet och valmöjligheter i boendet eller till flera boenden med deras olika möjligheter är tilltalande för denna grupp. Många vill kombinera det urbana livet med möjligheten att röra sig och bo såväl i storstaden som i fritidshuset på landet eller utomlands.”

Hämtat från: [En urbaniserad värld \(boverket.se\)](#)

”2030 jobbar allt färre svenskar inom varuproduktion och allt fler i tjänstenärings, exempelvis kopplat till välfärd, omsorg och tjänsteförmedling. Utbildnings-nivån kommer att ha stigit, och antalet välutbildade ökar mest där jobben finns, det vill säga i storstäder och större städer.”

Hämtat från: [Sverige 2030: Vi är fler, äldre, rikare och konsumerar mer – men skillnaderna är stora i landet – DLF](#)

En sammanfattning av nutidens och framtidens demografi

- År 2029 passerar vi 11 miljoner invånare i Sverige enligt SCB. Under perioden 2023–2030 kommer befolkningen att öka med över 400 000 personer.
- 2018 var 20% eller var femte person i Sverige över 65 år, år 2070 kommer åtminstone var fjärde person att vara över 65 år (25%), andelen äldre ökar alltså för varje år.
- 2018 var 19% födda utomlands, år 2070 kommer 22% vara födda utomlands.
- Det blir färre barn och ungdomar efter 2026, de som är 0-19 år kommer mestadels finnas i storstadslänen, i kranskommuner till storstaden.
- Barnfamiljer och unga vuxna flyttar till storstadslänen medan majoriteten av de som är 80 år eller äldre kommer finnas i små och medelstora kommuner (glesbygd).

Möjliga konsekvenser för oss och våra målgrupper

En möjlig konsekvens, som vi ser redan idag, är att det är svårare att engagera folk som bor i

storstäder i traditionella medlemsorganisationer (se t.ex. Volontärbarometern som visar att personer i storstäder hellre vill bli volontärer, givare eller ta andra informella och korta uppdrag snarare än att ta förtroendeuppdrag och göra styrelsearbete). Det är svårt att bygga och upprätthålla relationer i en storstad som man lättare kan göra i en tätort eller mindre kommun. Dessutom konkurrerar en förening i storstad med ett större utbud av aktiviteter än i en småstad eller på landsbygden.

Villkoren för engagemang kommer skilja sig åt och öka mellan storstadslänen och glesbygdslänen, vilket antagligen kommer leda till olika behov av stöd och typ av resurser beroende på var föreningen befinner sig rent geografiskt. Det kan också växa fram parallella föreningar som organiserar sig efter andra kriterier än just geografi, t.ex. efter en viss diagnos, efter vilken målgrupp man representerar eller vilken typ av verksamhet man vill göra.

I takt med att kollektivtrafik byggs ut och förbättras tillsammans med digitala mötesverktyg och lösningar kommer fler i storstadslänen inte känna sig bundna att tillhöra sin närmaste lokala förening utan kanske snarare vilja delta på aktiviteter inom samma län eller inom en viss radie oavsett vem som är arrangör. Innehåll blir viktigare än form, vad man erbjuder blir viktigare än vem som erbjuder det.

Personer och föreningar i glesbygd kommer i ännu större utsträckning än idag att uppleva bristen på resurser och unga arbetsföra människor som det största hindret för utveckling och förnyelse.

Att andelen äldre ökar förskjuter pensionsåldern uppåt men ger också fler människor möjlighet till flexpension eller ledig tid i åldrarna strax före och efter pensioneringen. Kanske en möjlighet för oss att rekrytera människor som står inför en pensionering och som vill ägna sin nyvunna lediga tid med att engagera sig i vår organisation?

Fler som bor i storstad kommer att vara högskoleutbildade och det gör att de antagligen kommer ha högre krav på kvalitet på en förening och dess verksamhet och information/kommunikation. Samtidigt är det stor risk att samma målgrupp inte har föreningsvana i samma utsträckning som tidigare generationer och inte har koll på demokratiska strukturer eller föreningslivets särskilda förutsättningar. Det kommer därför bli allt viktigare att utbilda och skola in nya aktiva i vår kultur, våra värderingar, föreningens demokratiska principer och demokratiskt beslutsfattande.

Möjliga fördjupningar

- Värderingar hos utvalda målgrupper samt flyttmönster för vald målgrupp.
- Inventering av nutida och framtida behov av kompetens och kompetensförsörjning hos anställda och förtroendevalda inom organisationen.

Ekonomi

Enligt Konjunkturinstitutet, som är den myndighet som analyserar den ekonomiska utvecklingen, går vi in i lågkonjunktur under 2023 och den fortsätter neråt tills vändningen kommer under 2025. Vi lämnar inte lågkonjunkturen förrän 2026, enligt en prognos från mars 2023.

Hämtat från: [Inflationen exklusive energi blir hög hela 2023 - Konjunkturinstitutet](#)

”I lågkonjunktur minskar efterfrågan från konsumenter och kunder, det blir svårt att sälja allt som produceras. Det leder till nedgångar i realinkomst, industriproduktion och sysselsättning samt snabba ökningar i antalet konkurser. Det finns ledig kapacitet i produktionen, varor läggs på lager och människor blir arbetslösa eftersom det inte finns jobb. Priser och löner kan dessutom sjunka så att det uppstår allmänna prissänkningar, deflation.”

Hämtat från: [Tre tips inför lågkonjunktur - Företagarna \(foretagarna.se\)](https://foretagarna.se/tre-tips-inför-lågkonjunktur)

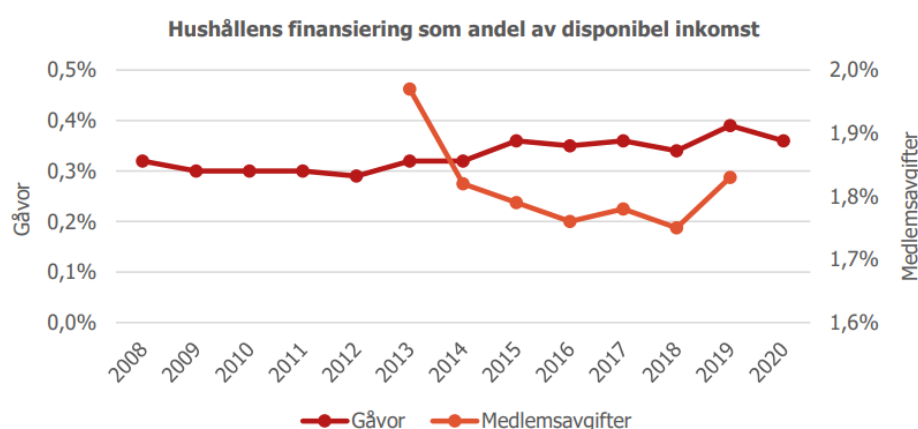
”Svenska hushåll är mer räntekänsliga än hushåll i andra länder till följd av hög belåningsgrad och korta räntebindningstider, enligt Konjunkturinstitutet. Det bidrar till att hushållen pressas från flera håll och deras ”reala disponibla inkomster”, summan som kan användas till konsumtion eller sparande, minskar både 2022 och 2023.

”Då ekonomisk oro råder spenderar människor mer på det nödvändiga som mat och bostad, och mindre på det som kan skjutas upp – som ny bil, möbler, kläder, utlandssemester och nöjesrestauranger” säger John Magnus Roos, forskare på Göteborgs universitet inom konsumtionsbeteenden. Ytterligare tecken på ekonomisk oro är minskad generositet.

”Det svenska folket har blivit mindre generösa. Vi har minskat antalet donationer till hjälporganisationer och vi köper inte så mycket presenter till andra. I tider av ekonomisk oro blir fokus mer på att klara den egna situationen, säger John Magnus Roos.”

Hämtat från: [Tydliga konsumtions-tecken på att lågkonjunktur är på väg | Göteborgs universitet \(gu.se\)](https://www.gu.se/tydliga-konsumtions-tecken-pa-att-lagkonjunktur-ar-pa-veg)

Bilden nedan visar privatpersoners finansiering av ideella organisationer över tid. Det är en tydlig trend att fler och fler ger en gåva istället för att betala en medlemsavgift. Samtidigt visar andra siffror från Giva Sverige att medlemsavgifter fortfarande är den viktigaste och största intäkten för många medlemsorganisationer. Medlemsavgifter står totalt för 40 miljarder i intäkter jämfört med 8,6 miljarder kronor i gåvointäkter för hela sektorn (2020–2021).

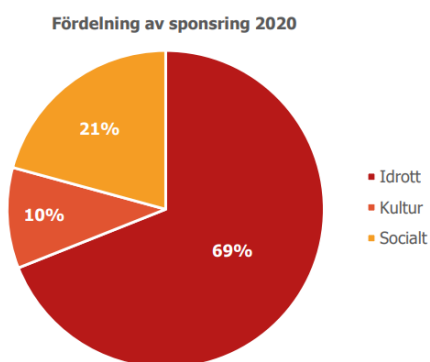
Figur 41. Källa: SCB, Svensk Insamlingskontroll

Motiv till medlemskap eller att skänka en gåva behandlas inte i denna rapport utan kommer tas upp i en särskild rapport med fokus på nutida och framtida engagemang.

Stöd från företag

”Det allra största stödet från företagen till ideell sektor sker /.../ genom intäkter från sponsring. Till skillnad från gåvor och bidrag är grunden för sponsring ett kommersiellt avtal som innebär att ett företag betalar för att utnyttja kommersiella rättigheter genom en association med något, till exempel en organisation, ett evenemang, ett projekt, en utställning etc. IRM sammanställer årligen en rapport om sponsring i Sverige som ger en bild av hur omsättningen inom sponsring av organisationer med koppling till idrott-, kultur- och social sponsring utvecklas över tid. Investeringar i sponsring har ökat kraftigt sedan 2009 då intäkterna redovisades till 5,1 miljarder kronor. Enligt rapporten för 2020 uppgick de totala intäkterna till 7,4 miljarder kronor, /.../ Idrottsorganisationer tar emot huvuddelen av intäkterna via sponsring, närmare 70%. Till skillnad från idrotts- och kulturorganisationer, som rapporterar minskade sponsringsintäkter 2020, har sociala organisationer sett en ökning med närmare 10%.”

<https://www.friise.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2021/11/staten-kapitalet-eller-medborgaren-2021.pdf>

Figur 26. Källa: IRM 2020

En analys som Giva Sverige och PwC drar av detta är att ”den relativt låga nivån av intäkter från företag kan vara ett skäl till att bedömningen görs att det finns goda möjligheter till ökning. Andra skäl kan vara en uppfattning att hållbarhetsarbetet blivit en allt viktigare del i många företag och att detta kan medföra ett ökat samarbete med ideella organisationer.” (sid 35 i rapporten Staten, kapitalen eller medborgaren 2021).

Möjliga konsekvenser för oss och våra målgrupper

Lågkonjunkturen minskar tillfälligt viljan att ge en gåva eller bli medlem, men den långsiktiga trenden i Sverige har ändå varit att givandet ökar över tid och troligen kommer fortsätta öka igen när lågkonjunkturen lättar.

Precis som myndigheter och företag kommer Astma- och Allergiförbundet behöva se över sina intäkter/utgifter och satsa på eller öka befintlig verksamhet eller utveckla helt ny verksamhet som både målgrupper efterfrågar och som kan generera nya och ökade intäkter över tid.

Möjliga intäktskällor nu och i framtiden: Statsbidraget kommer fortsatt vara en viktig intäktskälla, även om det finns ett tryck att ändra Socialstyrelsens kriterier för utdelning. Andra viktiga intäktskällor är eller kan bli: gåvor, medlemsavgifter, sponsring eller samarbeten med företag och

läkemedelsbolag, IOP (Idéburet Offentligt Partnerskap) och utveckla samhällstjänster, ökad royalty från märkningen, sälja föreläsningar och utbildningar m.m. Men val av intäktskällor kommer vara ett strategiskt viktigt beslut som påverkar Astma- och Allergiförbundets verksamhet de kommande åren.

Möjliga fördjupningar

- Egna analyser och undersökningar för valda målgrupper vad gäller deras inställning till gåvor/medlemskap/engagemang.
- Fördjupad analys av olika valmöjligheter och deras för-/nackdelar för att finansiera vår verksamhet.
- Analysera olika intäktskällor och deras relevans för vår del; ex. företagssamarbeten, projektbidrag via fonder och stiftelser, sociala kapitalfonder, IOP, royalty och annan finansiering som kan ske via bolaget, insamling från privatpersoner och företag.

Politik

Politiken dansar polka med civilsamhället – Två steg fram och två steg bak

Skattereduktion för gåvor verkar ha påverkat en del till att ge mer än tidigare men det är svårt att säga om ökat antal gåvor hänger ihop med det eller om det finns andra faktorer. "Det är möjligt att det finns ett samband mellan ökningen av gåvor från privatpersoner, liksom det uppskattade medianbeloppet bland allmänheten, och skattereduktionen men det har inte kunnat utforskas ordentligt ännu. Statistiken från Giva Sverige ger inte heller en tydlig signal om det."

(Giva Sverige, sid 53-54 i rapporten Staten, kapitalet eller medborgaren 2021)

Oavsett om skattereduktionen används eller inte så är det svårt att tänka sig att en politisk majoritet i en nära framtid skulle avskaffa skattereduktionen nu när den väl är på plats. Det verkar inte heller vara så stora volymer eller summor det handlar om, men här finns helt klart en möjlighet för den som redan ger att ge lite mer för att få tillgång till skattereduktion.

Två andra förändringar som införts nyligen är införandet av ett fritidskort för att fler barn/unga ska kunna få en meningsfull fritid, via en ideell förening. Även införandet och utökandet av statsbidrag för att motverka ofrivillig ensamhet är en annan positiv förändring som även gynnat Astma- och Allergiförbundet.

Samtidigt har den nuvarande regeringen dragit in flera bidrag till vissa typer av ideella organisationer. I takt med att stat, landsting och kommuner får en alltmer ansträngd ekonomi kan fler liknande beslut inom en snar framtid tas som drabbar funktionshindersrörelsen. Ett sådant stöd som kommer fasas ut under 2025 och som drabbar Astma- och Allergiförbundet både direkt och indirekt är bidraget från Konsumentverket för konsumentupplysning, där vi fått ett årligt bidrag på 150 000 kr. Föreningen Sveriges Konsumenter (där vi är medlemmar) kommer också drabbas, och då av ett betydligt större inkomstbortfall.

Idag finns däremot ingen tendens att dra ner på det statliga bidraget till funktionshindersorganisationer via Socialstyrelsen, men samtidigt inte heller någon tendens att vilja öka eller indexera bidragets nivå för att täcka ökade kostnader och fler organisationer som ska dela på samma bidragspott. Inom rörelsen finns ett tryck på staten att dels höja bidraget men också att göra om

kriterierna, i takt med att allt fler upplever ett minskat medlemsantal och minskat engagemang i den traditionella föreningsformen.

En annan trend som sker parallellt är att staten har blivit mer beroende av civilsamhället för att klara av välfärdens olika utmaningar. I synnerhet har det hittills visat sig när samhället utsätts för kriser, pandemier eller andra typer av påfrestningar. Nya typer av lösningar där civilsamhället levererar tjänster till medborgare, krishanterar eller upprätthåller viktiga samhällsfunktioner kommer säkerligen bli allt viktigare i en snar framtid där välfärden ska räcka till allt fler med mindre skattemedel för att finansiera densamma.

En tydlig trend hos både stat, medborgare och näringsliv när det kommer till ideella organisationer och dess finansiering, är att fler kräver transparens i hur pengar och bidrag används och en tydligare rapportering kring mål, effekt och vilka resultat man åstadkommer eller vilken nytta man bidrar med i samhällsutvecklingen (ofta kopplat till FN:s utvecklingsmål i Agenda 2030). Det ställer i sin tur krav på ökad professionalisering i form av projektledning, administration, effektmätning etc. tillsammans med en ökad kommunikativ förmåga och kompetens hos ideella organisationer.

Sociala investeringsfonder är ett annat fenomen som är stort utomlands i flera västländer som USA och Storbritannien och som börjar dyka upp mer och mer i Sverige också. Giva Sverige pekar på i sin rapport Staten, kapitalet eller medborgaren 2023 att den typen av fonder troligtvis kommer att dyka upp även här. I en motion från Kristdemokraterna 2021–2022 lyfter de t.ex. att staten bör initiera en social investeringsfond för ideella aktörer inom välfärdssektorn.

Källa: [Politik för ett stärkt civilsamhälle \(Motion 2021/22:4164 av Roland Utbult m.fl. \(KD\)\)](#) | [Sveriges riksdag \(riksdagen.se\)](#)

Överlag har många förslag från olika partier de senaste åren riktat in sig på att underlätta för ideella föreningar vad gäller upphandlingar, IOP och andra tjänster riktat till medborgare och behövande. Det finns med andra ord ett stort och brett politiskt intresse av att "avlasta" skattefinansierade välfärdstjänster samt att öka mångfalden av aktörer som levererar olika typer av service till medborgare.

Viktiga värderingar hos medborgare

Sverigestudien är en studie som undersöker värderingar hos svenskar över tid i vad de beskriver som ett Sverige i miniatyr, det vill säga 2 000 medborgare som ska spegla demografin i landet. Den går igenom och ställer frågor kring värderingar inom fyra olika områden; Nationen, lokalsamhället, arbetsplatsen och kring individen. Bakom studien står Sveriges kommuner och regioner (SKR).

Här är några slutsatser från Sverigestudien 2022:

- Hållbarhet rankas allt högre av allt fler och får en breddad betydelse (trenden såg man redan 2020 och den har förstärkts fram till 2022).
- Under pandemin flyttade fokus från individrelaterade frågor till relation och relationsskapande frågor. Efter pandemin har fokus på relation inte hållit i sig utan ersatts av andra frågor, bl.a. ekonomi och hälsa som ökat i betydelse.
- Folk önskar ett samhälle som prioriterar (i fallande prioritetsordning): ekonomisk stabilitet, arbete, ansvar för kommande generationer, hållbarhet, välfungerande sjukvård, jämställdhet, bevara naturen, demokratiska processer/delaktighet i samhället, lag och ordning, att vi tar hand om våra äldre.
- Viktiga värderingar på arbetsplatsen inom privat resp. offentlig sektor (i fallande ordning);

Inom privat sektor;

Lagarbete, ekonomisk stabilitet (bubblare), humor/glädje, balans fritid/arbete, ansvar

Inom offentlig sektor;

Göra skillnad/betydelsefullt, byråkrati, lagarbete, ansvar, samarbete (bubblare)

Trendspaning: meningsfullhet blir allt viktigare, fler ser ett ökat behov av anpassningsbarhet på sin arbetsplats, fler än var fjärde medarbetare efterfrågar en gemensam vision.

- Viktiga personliga värderingar; Ekonomisk stabilitet utmärker svensken och blir allt viktigare. Hälsa är en bubblare som ersätter rättvisa på plats åtta på topp-tio-listan.

Oavsett vilka värderingar som hamnar i topp just nu verkar en långsiktig trend vara att värderingar som sådan spelar en allt större roll för människor när de väljer yrke/arbetsplats eller engagemang. Arbetsplatser och organisationer kommer därför behöva bli tydligare med vilka värderingar de har och vad de står för, samt tydligare kommunicera dem samt att leva som man lär.

Stefan Einarsson, forskare på Handelshögskolan, menade i en kommentar till rapporten Staten, kapitlet eller medborgaren (2023) att gränserna mellan de traditionella sektorerna (näringslivet, familjen, offentlig sektor och ideell sektor) börjar luckras upp. Det har fått och kan få en rad konsekvenser för ideella organisationer där medborgare inte längre gör skillnad eller bedömer ideella mer positivt än andra aktörer. Det unika med föreningslivet spelar allt mindre roll i vad medborgare väljer att lägga sin tid och sina pengar på, plötsligt kan alla konkurrera mot alla andra i samhället, oavsett förutsättningar eller möjligheter.

Ett exempel på det skulle kunna vara SVT:s nya policy (från mars 2022) om att publicera eller göra nyheter av undersökningar, där de uppmanar till vaksamhet när det gäller undersökningar som är beställda av företag, politiska partier och intresseorganisationer. För att möta den typen av attityder och värderingar kan det komma att behöva att ideella organisationer både blir mer professionella och tydligare står upp för det unika i att vara en demokratisk och ideell förening.

Politiskt påverkansarbete i en polariserad period

En annan tydlig förändring som skett under 2000-talet är att civilsamhället förlorat sitt monopol eller sin särställning i att vara röstbärare för en viss grupp av människor. Idag kan andra privata aktörer fylla den rollen och det är vanligare att enskilda personer eller influencers företräder ett visst intresse eller en viss diagnos. Även nya organisationer och initiativ dyker ständigt upp som utmanar de etablerade medlemsorganisationerna, t.ex. underbara ADHD eller den internationella digitala plattformen *Patients like me*. Fler aktörer har skyndat på specialiseringen och differentieringen av påverkansarbetet.

Tillsammans med ett allt högre tempo inom kommunikations- och medieområdet så kommer det kräva ett alltmer professionaliserat förhållningssätt till påverkans- och kommunikationsarbete där de båda områdena dessutom glider ihop allt mer.

Algoritmer och filterbubblor i sociala medier tillsammans med influencers och att den som skriker högst, skriver mest och uttrycker sig extremast också syns mest, bidrar till ett fragmenterat och polariserat debattklimat där följare stöder en viss åsikt och söker efter bekräftelse på sin egen åsikt eller världsbild.

Utifrån denna omvärldsanalys har Arena Opinion gjort fem spaningar som rör hur ideella organisationer kan använda sig av sociala medier nu och i framtiden:

1. Våga hitta en nisch och fundera över ert sammanhang. Mikroinfluencers kan komma att spela en större roll för att nå ut än stora influencers eller att försöka skapa eller boosta sina egna kanaler.
2. Kommunera personligt och autentiskt. Välj ambassadörer som engagerar er valda målgrupp.
3. Våga prioritera bland ett ökat antal kanaler och medieplattformar. Anpassa er efter er målgrupp, var där de är.
4. Spel fungerar mer och mer som en social kanal. Glöm inte att undersöka hur era målgrupper använder spel och vilka spel.
5. Sociala medier används allt mer som sökmotor och nyhetskanal. Skapa innehåll som svarar mot målgruppernas sökningar och frågor, välj ord och använd ett språk som är mottagaranpassad.

Möjliga konsekvenser för oss och våra målgrupper

Socialstyrelsens statsbidrag för funktionshindersorganisationer är ständigt kritiserat av funktionshindersrörelsen, främst för att den totala bidragsnivån inte höjts på många år men också för hur fördelningen sker. I takt med att antalet medlemmar och föreningar minskat för de flesta organisationerna har fler och fler velat frångå modellen att fördela medel på grundval av antal föreningar/medlemmar (organisationsmodellen) och istället hitta andra kriterier för fördelning, som mer bygger på verksamhet och hur aktiv man är (projektmodellen). Trots utredningar har inte modellen ändrats, trots att många andra statsbidrag i andra sektorer ändrat sina kriterier till förmån för projektmodellen.

Oavsett om kriterierna ändras eller inte inom den närmaste framtiden så finns det en risk att en politisk majoritet, givet t.ex. att lågkonjunkturen biter sig fast eller att andra prioriteringar råder, vill minska eller dra in olika typer av statsbidrag, vilket hänt för organisationer inom folkbildningen, konsumentupplysning, etniska organisationer m.fl.

En annan risk eller möjlighet, beroende på hur man vill se det, är att en regering, förutom att minska bidrag eller dra in bidrag, även inför nya typer av bidrag för att civilsamhället ska hjälpa det offentliga att utföra verksamhet eller uppnå politiska mål i frågor som är viktiga för politikerna. Ett sådant nutida exempel är statsbidraget för att motverka ofrivillig ensamhet. Ett annat möjligt område som kan komma att expandera är inom krisberedskap och katastrofinsatser.

Under 2000-talet har Sverige och världen drabbats av finanskris, corona-pandemi, krig i Europa, flyktingkriser, hackerattacker och diverse naturkatastrofer och extremväder, vilket har medfört att myndigheternas och allmänhetens medvetenhet om samhällskriser och vikten av krisberedskap också har ökat. Det är därför inte helt otroligt att politiker i framtiden vill se att civilsamhället tar ett större ansvar för sina medlemmar eller går in och stöttar det offentliga för att hjälpa invånare när samhället utsätts för olika typer av kriser eller påfrestningar.

Astma- och Allergiförbundet behöver diskutera och ta ställning till ifall ändrade regler och kriterier för statliga bidrag också ska påverka verksamhetens inriktning, eller kanske snarare i vilken utsträckning som organisationen behöver anpassa sig till förändrade bidragsvillkor från det offentliga. Om man spetsar till det kan man fråga sig huruvida finansiärerna ska styra vilka mål och vilken verksamhet förbundet genomför eller om det är förbundets medlemmar och kongress som ska avgöra det?

Förutom att finansieringen styrs till områden som de politiska partierna och det offentliga finner viktiga så styrs även den offentliga debatten och den mediala uppmärksamheten i högre utsträckning till dessa områden.

Därför behövs även en diskussion och en förberedelse för att aktuella omvärldshändelser kommer påverka den offentliga och mediala debatten, vilket ställer krav på oss eller kanske snarare öppnar en möjlighet att synas och nå ut med våra åsikter i aktuella frågor. Nutida exempel när detta blivit aktuellt är debatten om MSB:s riktlinjer för hundar och andra husdjur i skyddsrum samt huruvida astma är en riskfaktor för covid-19 under corona-pandemin.

Värderingar hos allmänheten påverkar även synen på vår organisation och vår verksamhet. Hur relevanta upplever de Astma- och Allergiförbundet om de aktiva inte bryr sig om eller lever upp till viktiga värden och aktuella ämnen, såsom miljö/hållbarhet, hälsa, sjukvårdsfrågor, jämställdhet, rasism, demokrati/delaktighet m.m.

Möjliga fördjupningar

- Analysera de politiska partiernas program inför valrörelsen 2025.
- Att följa Sverigestudien även framgent för att fånga upp hur svenskar fortsättningsvis värderar hälsa och andra frågor.
- Särskilt studera värderingar hos utvalda målgrupper som vi vill nå eller engagera på olika sätt.